

MODERN VERGİ ANLAYIŞI VE ZEKÂT

Yard.Doç.Dr.Osman ESKİCİOĞLU

GİRİŞ:

Ekonomideki "İnkısam" veya "bölüşüm" konusunun çok önemli olduğunu söylemek, bir gerçeği ifade etmek demektir. İktisatçılar, "hangi mallar, ne kadar, nasıl ve kimler için üretilir?" problemini, toplumların çözmek zorunda olduğunu ileri sürüyorlar ¹. Çözülmesi lâzım gelen meselelerden birisi de "üretime katılanların payları" konusudur. Dolaylı veya dolaysız olarak, üretim faaliyetine katılmış olanların haklarını vermek de en az üretimi meydana getirmek kadar önem taşır. Çünkü üretim neticesinde ortaya çıkan artı değer kimin hakkı olduğu hususu üzerinde, toplumcu ve bireyci görüşlerin tartışmaları daha hâlâ sürüp gitmektedir. Her iki tarafın da kazançlı çıkacakları bir şekilde anlaşmaları ve bu artı değeri emek ve sermaye arasında paylaşmalarını, bu konuda belki en doğru bir çözüm yolu olabilir.

Üretim vasıtaları arasında emek, tabiat, müteşebbis ve sermaye gibi unsurların bulunduğu malûmdur. İktisatçılar, üretime katılan bu elemanlara ücret, kira, kâr ve faiz adı altında, bir bölüştürme yapmak suretiyle, hisselerini vermektedirler. İslâm'daki bölüştürme usûlünde ise, faiz haram sayılarak, ayrı bir yol takip edilmiştir.

Yine iktisatçılar, üretimden hisse alanlar arasına katılması lâzım gelen faktörlerden birisinin de devlet olduğunu ileri sürüyorlar. Umûmi menfaatların idaresine memur olan devletin de, diğer faktörler gibi, bir gelire muhtaç olması son derece tabiidir. Bu sebeple devlet de üretimden bir pay alma hakkına sahiptir. İşte devletin, üretimden, dolayısıyla gelir ve servetlerden almış olduğu bu hisseye vergi adı verilir ². Şu halde devlet, dolaylı veya dolaysız olarak, üretim hizmetlerine katılmakla ve bu hizmete karşılık, üretimden vergi adı altında kendisine düşen payını almaktadır.

Üretimde hangi mallar, nasıl, ne kadar ve kimler için üretilir

sorusuna karşılık; bölüştürmede üretime katılan faktörlerin ne kadar ve nasıl pay alacakları konusu karşımıza çıkmaktadır. İşte biz, bu makalemizde İslâm'da devletin üretimden alacağı payını yani vergiyi (zekâtı), modern vergi anlayışı ile mukayese ederek, incelemeye çalışacağız.

I- VERGİ KAVRAMI VE ZEKÂT

Bilindiği gibi vergi, devletin üretimden aldığı paya verilen addır. Bunun ekonomide birbirine yakın, çeşitli tarifleri yapılmıştır. Bunlardan ikisini görelim. "Vergi, kamu giderlerini karşılamak üzere, devletin tek taraflı olarak ve vergileme yetkisine dayanarak, kişilerin gelir ve mallarından aldığı ekonomik değerlerdir" ³. "Vergi, devletin özel ve tüzel kişilerden, hükûkî ve siyâsî cebirle, karşılıksız olarak, yaptığı hasılatır" ⁴.

İslâm devletinin vergisi demek olan zekâtın tarifine geçmeden önce İslâm hukukçularının, ayetlerde geçen bazı kelimelerin zekât manasına geldiğini ifade ettiklerini söylemeliyiz. Bunlardan Mâverdi, eserinde "sadaka"nın zekât; zekâtın da sadaka demek olduğunu, her ne kadar kelimeler farklı olsa bile manalarının bir olduğunu yazmaktadır ⁵. Aşağıdaki ayetlerde geçen zekât, sadaka, hak, infâk, ihsân ve iâne kelimeleri de aynı manada yani zekât (vergi) manasında anlaşılmalardır ⁶. "Namazı kılın, zekâtı verin" ⁷, "Ey Muhammed ! Mallarının bir kısmını, kendilerini temizleyip artacak sadaka olarak, al ..." ⁸, "Onların mallarında muhtaç ve yoksullar için bir hak vardır" ⁹, "Altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda infâk etmeyenlere can yakıcı bir azabı müjdele" ¹⁰, "Ey insanlar ! kazandıklarınızın temizlerinden ve size yerden çıkardıklarımızdan infâk edin" ¹¹, "İhsân edin, şüphesiz Allah ihsan edenleri sever" ¹², "İyilikte ve fenalıktan sakınmakta yardımlaşın (iâne)" ¹³.

Şu halde zekâtın, genel manada, bütün vergileri ifade etmek üzere, bugünkü deyimle vergi demek olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Muhammed Hamidullah, bu konuda aynen şöyle demektedir: "Zekât tabiri bir müslümanın, müslüman bir hükümete ödediği vergi manasına gelir. Gerek Hz. Peygamber ve gerekse halifeler devrinde, müslümanlardan tahsu edilen bütün vergiler, bu tabirle ifade edilmişlerdir" ¹⁴. Muhammed Ebû Zehra da zekâtın bahsederken, "Bu dinî farîzaya, tabiri caizse, ictimâî vergi demek, daha doğru olur. Biliyoruz ki, Peygamber Efendimiz (s.a.v.), onu topluyordu; Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer (r.a.) de

MODERN VERGİ ANLAYIŞI VE ZEKÂT

toplamaştı", demektedir ¹⁵.

Zekâtın İslâm devletinin vergisi demek olduğunu böylece tesbit ettikten sonra tarifine geçebiliriz. Vergiyi iktisatçılar çeşitli şekillerde tarif ettikleri gibi, zekâtı da İslâm hukukçuları, birbirine yakın tarifler yapmışlardır. Ancak biz burada bakış açımıza en yakın olan bir tarifi vererek, bu paragrafı kapatmak istiyoruz. "İslâm hukukunda zekât, belli bir malın, belirlenmiş şartlar dahilinde, hak sahiplerine temlik edilmesidir" ¹⁶.

II- ZEKÂT - VERGİ FARKI

Biz burada zekâta vergi derken veya İslâm alimlerinin onu vergi tabiri ile ifade ettiklerini kaydederken ¹⁷, zekâtın, vergiye eşit olduğunu ve dolayısıyla vergi ile zekât arasında herhangi bir farkın bulunmadığını söylemek istemiyoruz. Zekât ile bugünkü vergiler arasında şekil yönünden bazı benzerlikler bulunmakla birlikte, temelde büyük farklılıklar vardır. Zekât, devlet tarafından alınan bütün vergileri, genel manada ifade ederken, onun İslâm devletinin vergisi olduğunu tekrar etmeliyiz. Bu yönü ile zekât, dinî bir devletin vergisi olmaktadır.

Yeri geldikçe açıklanacağı üzere, zekât, bugünkü devletlerin gelire veya tüketime dayalı olarak, almakta oldukları alım vergisi, bina vergisi, emlak vergisi, gelir vergisi, harcama vergisi, kurumlar vergisi, sermaye vergisi ... gibi vergilerden hiçbirisine benzememektedir. Zaten İslâm vergi sisteminde tüketime dayalı veya tüketimden dolayı herhangi bir vergi mevcut değildir ¹⁸. Bu yönüyle İslâm vergi teorisi, sanki "vergi, devletin üretimden aldığı bir paydır" esasını kabul etmiş gibi görülmektedir. Vergi mükellefi olabilmek için maldaki "nemâ" (üreme ve çoğalma) vasfının şart olması da bu görüşü destekler. Bundan dolayı İslâm'da şu veya bu vergi vardır, demek yerine, İslâm'da zekât vergisi vardır, demek en doğrusudur. Çünkü hangi vergi çeşidini söylerseniz söyleyin, bir benzer yönü bulunma ihtimali ile birlikte, farklı bir tarafı da mutlaka olacaktır. Meselâ İslâm'da servet veya sermaye vergisi vardır, dersiniz, bu doğru bir ifade olmaz. Çünkü sermaye, döner ve sabit olmak üzere ikiye ayrılır. Bir nevi üretim araçlarını ifade eden ve sabit sermaye demek olan sabit tesislerin bizzat kendilerinden vergi alınmaz. Döner sermayeden yani fabrikalarda üretilen üründen vergi (zekât) alınır.

Ayrıca gelirler ve veraset ve intikal yoluyla elde edilen mallar, nisaba ulaştığı ve ancak üzerinden bir yıl geçtiği takdirde zekâta tabi tutulurlar. Yani gelir, veraset ve intikal, az olsun çok olsun, prensip ol-

arak, hemen doğrudan doğruya vergiye tabi tutulmaz. Halbuki modern vergi anlayışı bunun aksinedir ¹⁹.

Zekât, emlâk vergilerinden de farklıdır. Çünkü emlâk vergileri, gayri menkûl mallardan alınır ve çoğu zaman bölgeden bölgeye değişir. Halbuki İslâm'da sahipleri tarafından kullanılan evlerden vergi-zekât alınmaz ²⁰.

Özet olarak söylemek gerekirse, zekât ile verginin birbirine benzeyen ve benzemeyen yönleri vardır. Devlet tarafından, karşılıksız olarak, cebren alınıp toplumun yararına harcanması benzer yönleridir. Benzemeyen yönleri ise, isimleri ve bu isimlerin taşıdıkları mana; mahiyet ve düzenlenmeleri; matrah ve miktarları; sarf yerleri ve devlet ile alâkaları bakımından, zekât ile vergiler birbirinden ayrılmaktadırlar ²¹.

Netice olarak, zekâtın sadece bir vergi olmayıp İslâm dininin beş esastan biri olması dolayısıyla, aynı zamanda ibadet yönü de bulunduğundan, bu sebeple de "dinî-malî vergi" veya "ibadet-vergi" demenin daha doğru olacağını söyleyebiliriz.

III- İSTİFADE TEORİSİ

Kaynakların kamu ve piyasa sektörleri arasında en münasip bir şekilde dağılımı ve vergi yükünün toplumda adaletli bir biçimde bölünmesi için iki teori geliştirilmiştir. Bunlardan birincisi istifade, diğeri ise iktidar teorisidir.

Genellikle maliyede ve özellikle vergi teorisinde istifade prensibine dayanan bu görüş, XVIII. Y.Y. sonlarının hakim düşüncesini aksettirmektedir. Bu, devletin sosyal mukaveleye dayandığı doktrininden kaynaklanır. Bu devlet anlayışına göre, hak, vazife karşılığıdır; buna göre hizmet mutlaka mukabil bir hizmetle karşılır. Devletin vazifesi kişilerin mal ve canlarını korumak; fertlerin ki de devletin bunun için yapacağı masraflara katılmaktır. Demek oluyor ki, devletin yaptığı ve kişilere sağladığı hizmetler ile, fertlerden aldığı vergi arasında tam bir alâka bulunmakta, ikincisi birincisinin neticesini teşkil etmektedir.

İstifade teorisi, değişik şekillerde izah edilmiştir. Bazılarına göre devlet, herkesin farklı paylara sahip olduğu bir ticaret veya sanayi kurumudur. Yani devlet, bir şirket gibidir. Vergi de bu şirketteki paylara göre ödenmektedir.

MODERN VERGİ ANLAYIŞI VE ZEKÂT

Dayandığı temel fikir itibariyle istifade teorisi, düz orantılı (mü-tenasip) vergi tarifesine götürür. Zira sağlanan fayda, fertlerin ekonomik durumlarıyla orantılıdır ²².

Bu teorinin bizzat kendi içersinde çelişkiler bulunmaktadır. Ferdin ödediği vergi ile devletin götürdüğü hizmet arasındaki adalet, nasıl sağlanacaktır. Fertlerin devlet hizmetlerinden sağladığı faydayı ölçmek çok kere mümkün değildir. Fakir ile zengin ödedikleri vergi nisbetinde devlet hizmetlerinden faydalanacağına göre, devletin millî savunma, emniyet, adalet ve eğitim gibi hizmetlerini, bu zengin ile fakir sınıflar arasında nasıl paylaşacağız. Vergi vermeyen kimseleri bu hizmetlerden mahrum etmek haksızlık olduğu gibi, mümkün de değildir ²³.

Devletin ticarî bir şirket gibi düşünülmesi ve ona göre vergi alınması, İslâm'ın devlet ve vergi anlayışı bakımından, kabul edilemez bir husustur. İlgili naslar ve metinler ve bu konu üzerine yazılmış İslâmî eserler incelendiği zaman devletin böyle bir müessese olmadığı görü- lür. Kaynaklarda kamu görevlerinden ve devlet başkanlığından "velâ- yet" diye bahsedilmektedir ²⁴. Kendisine veliyyüemr, emîrül-müminin, halife gibi unvanlar verilen devlet başkanı ise, amme üzerinde velâyeti bulunan bir şahsiyettir ²⁵. Hadislerde devlet başkanı, kendisi ile koru- nulan bir kalkan ve idare ettiklerinden sorumlu olan bir çoban olarak tavsif edilmektedir ²⁶. Peygamber Efendimiz de bir devlet başkanı ola- rak, "Velisi olmayanın velisi benim", buyurmuşlardır ²⁷.

Netice olarak İslâm'a göre devlet, öyle sigorta veya ticarî bir şir- ket değil; bilakis vatandaşlara eşit muamele eden, bir baba gibi arala- rında adalet dağıtan, koruyan, kollayan, amme üzerinde velâyeti olan, bunun için de sorumluluğu bulunan yüce, değerli ve kutsal bir makam- dır.

IV- İKTİDAR TEORİSİ

İktidar teorisi, organik devlet görüşünden hareket etmekte ve ka- mu harcamalarının fertlere sağladığı fayda ile, fertlerin bu harcama- lara iştirakleri arasında doğrudan bir alâka olmadığı fikrine dayan- maktadır. Diğer bir ifade ile fert, kamu harcamalarından sağladığı faydadan müstekil olarak, bu harcamaların finansmanına katılma- lıdır. Bu katılma ise ferdin maddî ve malî iktidarı nisbetinde olur.

Devlet, vatandaşlar üzerine vergi koyma hakkına sahip vatan- daşlar da vergi ödemeye görevli bulunmaktadır. Vergi ile devlet hiz- meti arasında bir alâka mevcut değildir. Vergi vermek, devlete karşı

yerine getirilmesi gereken mücerret bir görevdir. Böyle olunca, verginin vatandaşlar arasında dağılışının ölçüsü olarak iktidarın (yani iktisadî gücün) alınması gerekir. Ancak bu suretle vergiyi mükellefler arasında adil bir şekilde dağıtabiliriz. Bu adil vergi dağılımından maksat, vergi ödeyenlerin yaptıkları fedakarlığın eşit olması hususudur. Yani iktisadî güçleri eşit olanların eşit vergi, farklı olanların ise farklı vergi ödemeleri gerekir. Bu teoriye göre eşitlendirilmesi gereken fedakarlık, marjinal fedakarlıktır. Gelirin azalan marjinal fayda prensibi, yani gelir arttıkça her ilave birimin daha düşük bir fayda sağlama esası, yüksek gelirlili bir kimse tarafından ödenen bir vergi, düşük gelirlili bir kimsenin ödediği daha az bir vergiden daha kıymetli olamaz. Bu sebeple artan oranlı (müterakkî) vergi tarifeleri, adil vergi yükü dağılımı için, vazgeçilmez bir şarttır ²⁸.

Bu teorinin prensip olarak genelde İslâm'ın vergi anlayışına uygun olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü malı bulunan ve iktisadî bir güce sahip olan kişi vergi vermektedir. Müterakkî usûlün uygulanmasıyla da yüksek gelir sahibinden çok, düşük gelir sahibinden ise az vergi alınmaktadır. Bu bakımdan İslâm'ın vergileme usûlüne benzer yönleri vardır. Ancak İslâm vergi sisteminin ekonomik hayatta icra ettiği fonksiyonu gerçekleştirmekten uzaktır. Çünkü müterakkî gelir vergisi anlayışında gelir, her zaman devletle mükellef arasında paylaşılmaktadır. Meselâ belli bir noktadan sonra gelirin yüzde yetmiş devlete vergi olarak gitsen bile, yüzde otuzu mükellefe kalmaktadır. İslâm vergi anlayışında ise, vergi, gelire birlikte sermayeden alındığı ve yüzde olarak alındığı için, belli bir noktadan sonra mükellef kişi, kendisine gelir sağlayamaz ve tamamen devlete çalışmış olur. Meselâ sermayesine yılda yüzde beş kazandıran tüccar, bu yıllık kazancını devletle aralarında eşit olarak paylaşmak zorundadır. Yüzde iki buçuk kazandıran bir tüccar ise tamamen devlet için çalışmış olur. Yüzde bir kazandıran kimse ise, zarar etmiş ve dolayısıyla onun sermayesi, vergi sebebiyle yüzde bir buçuk nisbetinde küçülecek demektir.

Meseleye bir başka yönden bakacak olursak, farklılıklar, kendisini yine gösterir. Meselâ İslâm'da vergiyi zengin öder; fakir ödemez. Zengin ile fakirin kısaca tarifi şudur: Örnek olarak koyun ticareti ile meşgul olan bir müslümanı ele alalım. Eğer bu mükellef kırk koyuna sahip ise, zengin sayılır ve vergi vermek mecburiyetindedir. Eğer otuz dokuz koyunu olsaydı, fakir sayıldığından, vergi vermekten muaf olacaktı. Onun için İslâm'da vergi zenginden alınır, fakirden alınmaz diyoruz. Nitekim Peygamberimiz, Muaz b. Cebel'i (r.a.) Yemen'e gönderir-

MODERN VERGİ ANLAYIŞI VE ZEKÂT

ken "... vergiyi zenginlerden al, fakirlere ver" ²⁹, diye emir vermişti.

Bu hadiste görüleceği üzere, fakir, sadece vergi vermemekle kalmıyor, üstelik verilen vergilerden kendisine pay ayrılmakla, devlet gelirlerinden nakden veya aynen faydalanmış oluyordu. Kur'an-ı Kerim'de de "Onların mallarından vergi al" ³⁰, buyurulmaktadır. Serahsî, bu ayete dayanarak, verginin sebebinin mal, yani iktisadî güç olduğunu şöyle açıklamaktadır: Allah bu ayetle malı (yani iktisadî gücü) verginin vücup sebebi kılmıştır. Vacipler, sebeplerine izafe edilir. Bundan dolayı zekât (vergi), mala izafe edilmiştir. Fakat her mal sahibinin vergi vermesi gerekmez. Peygamberimiz, Muâz'a " zenginlerden al" ³¹, buyurduğundan, vergiyi zengin olanlar verir. Zenginlik ise belli bir mal ile meydana gelir ki, bu da şârinin tayin ettiği nisaptır ³².

Zekâtın farz olması için, tayin edilen belli miktarlara nisap adı verilir ³³. Vergi alınan malların nisapları Peygamberimiz tarafından tesbit edilmiştir ³⁴. Bu konuda ayrıntılara girmeden, bir misal olmak üzere, 200 dirhem gümüş, 20 dinar altın, 5 deve, 30 sığır, 40 koyun veya keçi, toprak ürünlerinden de 5 vesk (yaklaşık 1 ton kadar), adı geçen bu malların nisap miktarları olduğunu söyleyelim. Az önce geçtiği üzere, bu miktarları Peygamberimiz tayin ve tesbit etmiş olup bunlar hadis kitaplarında zikredilmektedir ³⁵.

İşte belirlenen bu miktarlar, o noktadan itibaren, mükellefe zekâtın farz olduğunu göstermektedir. Bu seviyeye yükselmemiş, dolayısıyla bundan daha az olan mallarda vergi mecburiyeti yoktur. Bu sebeple fikhî bir ıstılah olan nisaba, modern ekonominin diliyle asgari geçim indirimi veya en az geçim indirimi dersek pek hata yapmış olmayız ³⁶. Çünkü fertlerin geçinmeleri için gerekli olan asgari gelir miktarının vergiye tabi tutulmamasına asgari veya en az geçim indirimi denir. Asgari geçim indirimi, esasını vergilemede iktidar teorisinde bulur ve bugün bütün gelir vergisi sistemlerinde rastlanan bir usüldür ³⁷.

Şah Veliyyullah ed-Dehlevî, bu nisap miktarlarının hikmetini şöyle açıklamaktadır : Tahıl ve hurmanın nisapları, 5 vesk olarak takdir edilmiştir. Çünkü bu kadar mal, en küçük bir aileye, bir yıl boyunca yeter. Zira en küçük aile, karı, koca ve bir çocuk veya bir hizmetçiden oluşur. Bir insanın günde ortalama yiyeceği bir nıl (yarım kilo) veya bir müdd (yarım kilodan biraz fazla) kadardır. Her biri bu kadar yiyecek olursa, onlara, bir yıl boyunca yeter ve artar. Geri kalan mallarını da diğer masrafları için harcarlar ³⁸.

Gümüşün ve gümüş paraların nisabı 200 dirhem olarak takdir edilmiştir. Çünkü bu miktar gümüş de en küçük bir aileye, normal fiyatlarla bir yıl boyunca yeter. Ucuzluk ve pahalılık bakımından orta derecede olan ülkelerin piyasaları tetkik edildiğinde, bu durum açıkça görülür³⁹.

Biz de koyunun nisabı olan kırk koyun üzerinden bir hesap yapalım. Ortalama bir koyunun fiyatını yetmiş beş bin civarında olduğunu düşünecek olursak, üç milyon lira dolaylarında bir meblağ ortaya çıkar ki, bir aile için, asgari geçim indirimi olarak, bunun iyi bir para olduğunu söyleyebiliriz.

V- VERGİ MÜKELLEFLERİ

Kanunen kendisine vergi borcu isabet eden gerçek veya tüzel kişiye vergi mükellefi denir. Mükellef, kendi payına düşen vergi borcunu, kanunda belirtilen süre içinde ve hazırlanması gerekli şekil şartlarına uyararak (beyanname hazırlanması gibi), ödemek zorundadır.

Misâl vermek gerekirse : Gelir vergisinin mükellefi gerçek kişiler, Kurumlar vergisinin mükellefi kurumlar, Veraset ve İntikal vergisinin mükellefi karşılıksız (ıvazsız) olarak, bir iktisadî varlık elde eden kişiler, Gümrük vergisinin mükellefi de vergiye tabi malı yurda getiren ithalatçılardır⁴⁰. Modern vergi anlayışındaki vergi mükelleflerinin tanımını böyle özet olarak verdikten sonra İslâm'ın görüşünü açıklamaya çalışalım.

İslâm hukukuna göre vergi mükellefi şöyle tarif edilmektedir : Akıl, bâliğ, hür ve nisaba malik olan her müslüman vergi mükellefidir⁴¹. Böyle bir kimsenin zekât vermesinin zaruri olduğu hususunda bütün İslâm hukukçuları ittifak etmişlerdir. Ancak yetim (veya çocuk), deli, köle ve alacaklı veya borçlu olan, ya da vakıf malı işletenler gibi, tam mülkiyet sahibi sayılmayan kimselerin malları vergiye tabi tutulup tutulmaması konusunda ihtilâf edilmiştir⁴².

Zekât vergisinin farz olması için mükellefin birinci vasfı, onun müslüman olmasıdır. Bu bakımdan zekât, gayr-ı müslümlere farz değildir. Çünkü onlar, bir müslüman gibi inanmadıklarından, İslâm'ın emirlerine karşı muhatap değildirler⁴³.

Bilindiği gibi İslâm devletinde halk, tam bir din hürriyetine sahip bulunmaktadır. Bu konudaki ayet, "Dinde zorlama yoktur"⁴⁴, temel prensibini getirmiştir. Bunun için halk arasında başka dinlere

MODERN VERGİ ANLAYIŞI VE ZEKÂT

mensup vatandaşlar da bulunur. Bir sınıflama yapacak olursak, İslâm'a göre vatandaşlar, müslim, gayr-i müslim ve müstem'in olmak üzere, üç kısma ayrılırlar. Bu gruplar, vergi bakımından ayrı ayrı statüye tabidirler. Gayr-i müslimler müslümanların yükümlü olduğu zekât vergisine karşılık; cizye, harac ve ticaret öşrü (gümrük) adı altında üç çeşit vergi öderler ⁴⁵.

İslâm hukukçuları, vergi mükelleflerinin âkil ve bâliğ olması gerektiği hususunda ittifak ederken, bülüğa ermemiş çocuk (yetim) ile, sorumluluk taşıyamıyacak derecede akıl hastası olan kimselerin (delillerin), zengin oldukları takdirde, vergi mükellefi sayılıp sayılamıyacakları konusunda ihtilâf etmişlerdir.

Sahabeden Hz. Ali, İbn Ömer, Cabir, Hz. Aişe; fukahadan İmam Malik, İmam Şâfiî, Ahmed İbn Hanbel, İshak ve Ebû Sevr gibi şahıslar, bunları vergi maküllefî sayarlar. Dolayısıyla bunların mallarından, velileri vasıtasıyla, vergi alınır.

Said b. Cübeyr, Hasan-ı Basri, İbrahim Nahaî ve Ebû Hanife gibi İslâm alimleri ise, zengin olsalar bile, akıl hastası ile yetim çocuğun mallarından vergi alınmaz görüşünü benimsemişlerdir ⁴⁶.

Bu konuda İbn Rüşd, Hz. Ali'yi birinci grupta zikrederken; Kâsân ile Mevsûlî, onu, ikinci grupta gösteriyorlar. Buna ilâve olarak Mevsûlî, Hz. Ali'nin, "Çocuğa namaz farz oluncaya kadar zekât farz olmaz", dediğini kaydetmektedir ⁴⁷. Buradan anlaşılıyor ki, herkes kendi görüşünü teyit etmek için mesned aramaktadır.

Bu ihtilâf, zekât (vergi), aynı namaz gibi bir ibadet mi, yoksa fakirlerin (yani devletin), zenginler üzerindeki bir hakkı mıdır? sorusundan kaynaklanmaktadır. Zekât aynı namaz ve oruç gibi bir ibadettir, fikrini benimseyenler, diğer ibadetlerde aranılan mükellefin âkil ve bâliğ olma şartını vergide de düşündüklerinden, yani çocuk ve akıl hastasının ehliyete sahip olmadıkları için, üzerlerine zekâtı farz olmadığını söylerler. Akıl hastası ile yetim çocuğun malından vergi verilmelidir, görüşünü benimseyenler ise böyle bir şart ileri sürmemektedirler ⁴⁸.

Bunları vergi mükellefi saymayanlar, Peygamberimizin "Bâliğ oluncaya kadar çocuktan, uyanıncaya kadar uyuyandan, düşünüp anlayıncaya kadar da deliden kalem (yani sorumluluk) kaldırıldı" ⁴⁹ hadisine dayanmaktadırlar. onları vergi mükellefi sayanlar ise, Peygamberimizin "Kim bir yetime veli olursa, onun malı ile ticaret yapmasını bırakmasın, yoksa zekât onu yiyip bitirir" ⁵⁰, hadisi ile "Yetimler

mallarını geliştirin, ta ki, zekât onları yiyip tüketmesin" ⁵¹, hadisini delil getirmektedirler. Ebû Ubeyd Kasım b. Sellâm da bu konuda : "Bize göre çocuğun malında zekât farzdır. Nasıl velisi onun malına bakıyor; alıyor ve satıyorsa, vergisini de verir", demektedir ⁵². Kâsânî ise, İbn Ebî Leylâ'nın, "Çocuk adına velisinin vergi vermeye hak ve salahiyeti yoktur.Bu sebeple eğer verecek olursa, verdiği kadar malı tazmin etmesi gerekir" ⁵³, dediğini nakletmektedir.

Bu mesele, çocuğun ehliyeti ile ilgili bir konu olduğu için, bunu ehliyet açısından ele almamız gerekir. Buna göre, malî külfetler çocukların mallarında da caridir. Mallarından harac ve öşür vergileri alınır. Cumhura göre mallarından zekât da verilir; çünkü onların yanında zekât, malî bir külfet olup verilirken niyete lüzum yoktur ⁵⁴.

Kanaatımıza göre, zekâtı namaza benzeterek ve Peygamberimizin çocuğun, uyuyanın ve akıl hastasının sorumlu olmadıklarını bildiren hadisine dayanarak, bunların mallarına vergi gerekmez demek, pek isabetli bir görüş olmasa gerektir. Çünkü zekât ile namaz, birbirine yüzde yüz benzeyen iki ibadet değildir. Biri bedenî diğeri ise malî bir vecibedir. Namaz, mükellefin bizzat kendi zâtı ve şahsı ile alâkâlı olarak farz kılınmış bir ibadettir. Bundan dolayı da bizzat kendisinin ada etmesi gerekir. Halbuki zekât böyle değildir. Zekât, mükellefin bizzat kendi şahsından değil, onun malî gücünden kaynaklanan bir husustur. Meselâ çocuk namaz kılmadığı zaman bu işi onun adına yapacak birisi yoktur. Böyle bir şey düşünülemez. Halbuki vergi (zekât) malî bir fonksiyondur. Çocuğun her türlü malî fonksiyonu devam ederken, onun adına velisi veya vasisi alıp satıp dururken ve her türlü malî tasarruflarda bulunurken, vergi gerekmez demek doğru olmaz. Çünkü ne nîâ, nisap ve bir yıl geçmiş olma şartları bulunan mallar, her türlü akidlere, hak ve veciblere tabi tutulurken, vergiye tabi tutulmaması hukukî bir uygulama değildir. Bir taraftan verginin sebebinin mal oluşunu kabul ederken, diğer taraftan mal ortada bulunurken, sahibi çocuk diye vergi almamak sebep müsebbep bağıntısını tersine çalıştırmak olur. Bu sebeple yetim çocuklar ile akıl hastalarının malları, vergiye tabi tutulmalı ve tahakkuk eden vergi, velileri tarafından ödenmelidir, diyoruz.

VI- VERGİLERİN TARH VE TAHAKKUKU

Modern vergi anlayışına göre, vergi konusu olan belirli bir şahıs veya şeye (olay, madde, değer vs.) ait vergi borcunun hesaplanıp tesbit edilmesine verginin tarhı denir. Bu tesbit işlemi önce kanundaki usûle göre matrah belirlenir, sonra bu matraha, vergi tarifesi uygula-

MODERN VERGİ ANLAYIŞI VE ZEKÂT

narak, vergi borcu bulunur ⁵⁵.

Daha önce nisap hakkında söylediğimiz gibi, İslâm vergi sisteminde nisabı, matrahı ve vergi nisbetlerini Peygamberimiz tayin etmiştir ⁵⁶. Kur'an'da bu konuda herhangi bir hüküm yoktur. Böyle olmakla beraber, vergiye mevzu olan mallar, ilgili ayetlerde, bazan altın ve gümüş gibi özel isim olarak ⁵⁷, bazan ekin ve meyve gibi cins ve nevi olarak ⁵⁸, bazan "Yerden sizin için çıkardıklarımızdan, kazandıklarınızdan verin" ⁵⁹, şeklinde umûmî olarak, bazan da "mal" adı altında, her şeyi içine alan bir ifade ile zikredilmişlerdir ⁶⁰. İslâm hukukuna göre vergiye tabi olan bu malları şu şekilde özetlemek mümkündür :

- 1- Altın, gümüş ve ekonomik değeri olan her türlü paralar.
- 2- Mer'alarda otlayan deve, sığır, manda, koyun, keçi, at ve diğer hayvanlar.
- 3- Ticarete alınan, satılan ve bütün ticarî akidlere konu olan her çeşit mallar.
- 4- Bütün zirâî mahsüller; tahıllar, sebzeler, meyveler.
- 5- Petrol, maden, taş ve diğerleri gibi, yeraltı ve yerüstü servetleri.

İlk üç kalem malda verginin tahakkuk edebilmesi için, bu mallar nisaba ulaştıktan sonra, üzerlerinden bir yıl geçmesi yani nisaba ulaştığı andan itibaren bir yıl sonra vergi alınması gerekir. Son iki kalem malda ise böyle bir şart yoktur. Bu mallar elde edilince vergileri de hemen verilir ⁶¹

Modern vergide verginin hesaplanabilmesi için beyanname usûlü, götürü usûl, karine usûlü ve İdarece takdir usûlü gibi metodlar uygulanmaktadır ⁶². Bunlardan sadece birincisi yani beyanname usûlü İslâm vergi sistemine uygun düşmektedir. Buna göre verginin tarhına esas teşkil edecek bütün bilgiler mükellef tarafından vergi memuruna bildirilir. Meselâ altın, gümüş, para ve ticaret malı gibi ekonomik değerlerden birisine sahip olan mükellef, kendisinin bir yıldan beri 40 reşat altını veya 40 milyon lirasının bulunduğunu beyan ederse - nemâ, nisap ve yillanma gibi şartlar mevcut olduğundan - bu kalem mallarda vergi oranı kırkta bir olduğu için bir milyon lirayı veya reşat altınlarından birisini devlete vergi olarak verir

Burada koyun deve ve sığır gibi vergi alınan hayvanlardan da misâl vermek gerekirse, onların vergilerini de yine Peygamberimiz şöyle tahakkuk ettirmiştir : "Her 40 koyunda 1 koyun verilir. 40'dan 120 koyuna kadar 1 koyundur. 120'den 200'e kadar 2 koyun, 200'den

300'e kadar 3 koyun verilir. Bundan sonra her 100 koyunda 1 koyun olarak devam eder".

5 deve için 1 koyun, 10 deve için 2 koyun, 15 deve için 3 koyun, 20 deve için 4 koyun verilir. 20'den 35'e kadar iki yaşında 1 dişi deve, 35'den 45'e kadar üç yaşında 1 dişi deve, 45'den 60'a kadar dört yaşında 1 dişi deve, 60'dan 75'e kadar beş yaşında 1 dişi deve, 75'den 90'a kadar iki yaşında 2 dişi deve, 90'dan 120'ye kadar dört yaşında 2 dişi deve verilir. 120'den sonra her 50 deve için dört yaşında 1 dişi deve ve her 40 deve için de üç yaşında 1 deve verilir.

30'dan az olan sığırın vergisi yoktur. 30'dan 40'a kadar iki yaşında 1 dana, 40 olunca üç yaşında 1 dana verilir. 40'tan çok olunca her 30 sığır için iki yaşında 1 dana ve her 40 sığır için de üç yaşında 1 dana vergi verilir ⁶³.

Diğer usûller ise İslâm'ın vergi anlayışına ve vergi adaletine uygun düşmemektedir. Meselâ götürü usûlde belli bir meslek grubuna giren mükellefler, tayin edilmiş aynı vergiyi öderler ki, bunların gelirleri eşit olmayacağı gibi, aynı ekonomik güce sahip oldukları da iddia edilemez.

İdarece takdir usûlüne göre alınan vergilerin de adil olduğu söylenemez. Meselâ dönüm başına alınan emlak vergileri gibi, İslâm'da tarlanın kendisinden değil, meydana gelen üründen vergi alınır. Meselâ 100 ton buğday kaldıran bir ziraatçı, mehsûlün 10 tonunu devlete vermek mecburiyetindedir.

Modern vergi anlayışındaki verginin tahakkukuna gelince, tarh edilen bir vergi borcunun tahsil edilebilir hale gelmesine verginin tahakkuku denir. Tahakkuk genellikle verginin tarhından sonra cereyan eden bir olaydır. Özellikle vasitasız vergilerde bu iki olay arasında bazan uzun olabilen bir müddet vardır. Buna mukabil vasitalı vergilerde tarh ile tahakkuk bir arada cereyan etmektedir ⁶⁴.

Verginin tarh ve tahakkukunda uygulanacak olan ve Adam Smith tarafından ileri sürüldüğü iddia edilen vergileme prensipleri (eşitlik, belirlilik, uygunluk ve iktisâdilik esasları) modern vergi uygulamalarından ziyade, İslâm'ın vergi anlayışına daha yakındır, diyebiliriz. Çünkü bu esaslar vergilerin ihdasında, eşitlik, adalet ve uygun kaynak dağılımı gibi, bir takım hedeflere ulaşılabilmesi için göz önünde bulundurulması gereken esaslardır ⁶⁵. Meselâ vasitalı ve vasitasız vergilere baktığımız zaman, marjinal fayda açısından, bunların pek adil, eşit ve uygun olmadığı görülmektedir. Burada anhyamadığımız

MODERN VERGİ ANLAYIŞI VE ZEKÂT

bir husus, modern vergi anlayışında vergiden, bir taraftan devletin üretimden aldığı pay diye bahsedilirken, diğer taraftan çeşitli şekillerde tüketimden de vergi alınmasıdır. İşte bu tüketimden alınan vergilerden birisi de vasıtalı vergilerdir. Vergi, gelir veya serveti doğrudan doğruya teklif ediyorsa vasıtasız, bir olayı - meselâ harcamayı- bu gücün belirtisi sayarak, vergilendiriyorsa vasıtalı sayılmaktadır ⁶⁶.

İslâm vergi sisteminde tüketim vergisi diye bir şey tanınmamaktadır ⁶⁷. O sebeple İslâm'da vasıtalı vergi kavramı yoktur. Zira bu, verginin mükellef tarafından ödenmesi esasına dayanır. Burada verginin özellikle tüketiciye yansıtılması İslâm'ın kabul edemeyeceği bir uygulamadır ⁶⁸.

Vasıtalı vergilerde zengin ile fakirin, belli bir tüketim maddesinden alınan vergide fedâkarlığa katılma hususunda eşit oldukları iddia edilemez. Çünkü gelirin azalan marjinal fayda prensibine göre, gelir arttıkça her ilâve birim, daha düşük bir fayda sağlar. Bunun için zengin tarafından ödenen bir verginin, fakir bir kimsenin ödediği daha az bir vergiden daha değerli olduğu kabul edilemez. Meselâ her hangi bir kalem mal için, zengin ile fakirin ödedikleri 10'ar bin lira, aynı değerinde değildir. Başka bir tabir ile 10 bin lirayı öderken zenginin yaptığı fedakarlık ile aynı parayı öderken fakirin katlandığı fedakarlık eşit değildir. Zenginin fakirden on misli daha fazla ekonomik güce sahip olduğunu düşünecek olursak, fakirin 10 bin lira ödediği yerde, zengin ancak 100 bin lira ödediği takdirde eşit fedakarlık yapmış olurlar. Bu durumda zengin, fakirin ödediği miktara göre 90 bin lira devlete borçlu; fakir ise zenginin ödediği 10 bin liraya karşı fazla ödeme yapmış, dolayısıyla devletten 9 bin lira alacaklı demektir. Bu matematik ifadelerde görüleceği gibi, vasıtalı vergilerde adaleti sağlamak mümkün olmadığından, İslâm ekonomisinde vasıtalı vergi yoktur. Netice olarak, vasıtalı vergi ve diğer yollardan alınan tüketim vergisinin adil olmadığını söyleyebiliriz.

Bu tüketimden vergi alınması meselesi, herhalde iktisatçıların ihtiyaç ve fayda anlayışlarından kaynaklanmaktadır. Herhangi bir ihtiyacı tatmin etmeye fayda denir. İhtiyacı tatmin etme yani faydayı doğurma özelliği ise malda bulunur. Üretilen bir malın tüketilmesiyle fayda meydana geldiği gibi, meselâ bir doktorun hastasına bakması şeklinde, hizmet vermek suretiyle de fayda meydana gelir. Ekonomik anlayışa göre fayda, bir ihtiyacın tatmini demek olduğundan, insana menfaat sağlama manasına gelmez ⁶⁹. Bu anlayışa göre sigara, içki, afyon ve kumar aletleri gibi şeyler zararlı olmalarına rağmen, bir ihti-

yacı tatmin ettikleri için, fayda sağlamaktadırlar. Yani bir malın üretilmesi ile, her hangi bir konuda hizmet verilmesi, fayda meydana getirme bakımından, aynıdır. Tarlasında pamuk üreten bir kimse fayda meydana getirdiği gibi, barınma ihtiyacını giderdiği için, evinde oturan bir kimse de fayda elde etmektedir. Evde oturmakla, pamuk üretmek, fayda meydana getirmek açısından, aynı şeylerdir. Öyleyse pamuk üreticisinden vergi aldığımız gibi, bina vergisi de almalıyız. İslâm ise tüketimden veya hizmet vermeden dolayı meydana gelecek fayda ile, malın üretilmesiyle meydana gelecek faydayı aynı kabul etmediğinden, hiçbir zaman bu anlayışa gitmemiş ve tüketimden vergi almayı kabul etmemiştir. Bu sebeple İslâm vergi anlayışında bina vergisi gibi tüketim vergileri yoktur.

VII- VERGİLERİN TAHSİLİ

Modern vergi anlayışında vergi borcunun mükellef tarafından ödenmesi ve bu tutarın maliye idaresi (ya da onun temsilcisi) tarafından teslim alınması işlemine verginin tahsili adı verilir. Tahsil, verginin tarihini ve tebliğini izleyen bir safhadır. Ödeme ile birlikte vergi borcu ortadan kalkar.

Günümüzde vergiler devlet tarafından tahsil edilmektedir. Tahsil eden idare, merkezi devletin bir dairesi olabileceği gibi, mahalli bir idare de olabilir. Emanet usûlü adı verilen bu usûlde vergi toplama işini gören kişiler devletin maaşlı memurlarıdır. Verginin ödenişi yahut tahsili çeşitli usûllerde olabilir. En yaygın usûl, mükellefin vergiyi maliye idaresine bizzat ödemesidir ⁷⁰.

Kur'an-ı Kerimde vergilerin tahsili ile ilgili herhangi bir usûl tarif ve teklif edilmiş değildir. Ancak "Onların mallarından vergi al" ⁷¹, "Devşirildiği gün onun vergisini (hakkını) verin" ⁷², "Vergiyi (infakı), gerek kazandıklarınızın ve gerek sizin için yerden çıkardıklarınızın temizlerinden yapın. Kendinizin, ancak göz yumarak, alabileceği düşük ve bayağı şeyleri vermeye kalkmayın" ⁷³, "Neyi vergi (nafaka) olarak vereceklerini soruyorlar; de ki, "artanı" ⁷⁴, "Sen afiv yolunu tut" ⁷⁵ Yani vergi alacağın zaman halka zorluk vermeyecek surette ve zaruri ihtivaçlarından fazla olan mallardan al) ⁷⁶ gibi ayetler vergilerin tahsili konusunda bazı esaslar getirmiş bulunmaktadır

Peygamberimiz, "Tahıldan tahıl, koyundan koyun, deveden deve, sığırdan sığır" ⁷⁷ derken, verginin hangi cins ve kalite maldan tahsil edileceğini bildiren ayeti ⁷⁸, açıklamış oluyordu. Böylece verilecek ver-

MODERN VERGİ ANLAYIŞI VE ZEKÂT

gilerin ne gibi mallardan verileceği beyan edilmiş, her malın vacip olan vergisinin kendi cinsinden ve kalitesinden olacağı⁷⁹, üstün veya düşük kaliteden olamayacağı gösterilmiş bulunmaktadır.

Vergi memurunun fazla vergi alarak mükellefi, noksan vergi alarak bütçeyi zarara sokmaya hakkı yoktur⁸⁰. Hz.Peygamber, vergi memurlarını, mükelleften haksız vergi almamaları hususunda uyarıyordu. "Vergi almada haddi aşan memur, vergiyi men eden kimse gibidir"⁸¹, buyururken, böyle yapanların hiç vergi ödemeyen veya vergiye karşı çıkanlardan hiçbir farkları olmadığını bildirmiş oluyordu.

Hz.Peygamber (s.a.v.), Muaz b. Cebel'i Yemen'e memur olarak gönderirken : "Sakin onların mallarının iyisini alma"⁸², diye tavsiye etmişti. Meselâ irili ufaklı ve orta boyda koyunları bulunan bir mükellefin vergisi, ne iyilerinden ve ne dekötülerinden alınır; belki orta boy mallardan tahsil edilir. Hangi çeşit mal çoğunlukta ise, vergiyi onlardan almada bir sakınca yoktur, Fakat zayıf mallar çoğunlukta iken iyilerinden alınmaz⁸³. Memurlar, kandilerine pay çıkarmak için böyle bir tasarrufta bulunamadıkları gibi, hediye dahi kabul edemezler. Hz.Peygamber (s.a.v.), İbnü'l Lütbiyye el-Ezdî adındaki şahsı, Benî Süleym kabilesinin vergilerini tahsile memur etmişti. Görevden dönüp Medine'ye gelince, "Bu mallar sizin, şu mallar da bana hediyedir", dediğinde Peygamberimiz son derece kızmış ve minbere çıkarak şöyle buyurmuştu : "Benim gönderdiğim memura ne oluyor ki, "Bu sizindir, bu da bana hediye edilmiştir", diyor. Acaba o, anasının ve babasının evinde otursaydı, bu mallar ona hediye miydi ?"⁸⁴.

Kaynaklarda, vergilerin aynı veya nakdî olarak tahsilinde farklı görüşler ileri sürülmüştür. Nakdî yani kıymet olarak tahsil edildiği takdirde hangi fiyattan yani malın alış fiyatından mı, yoksa günün ravici olan satış fiyatından mı takdir edilceği hususunda da yine görüş ayrılıkları vardır⁸⁵. Biz bu konuda ayrıntılara girmeden netice olarak şunu söyleyebiliriz : Verginin aynı olarak tahsili ve gerektiğinde yine aynı olarak hesap yapılması prensip olarak kabul edilmiş bir esastır. Ancak vergilerin nakdî olarak, yani malların kıymetleri üzerinden verilmesi de caizdir. Değişik şartlar altında her iki usûlün de faydalı veya zararlı yönleri bulunabilir. Fakat nakden alma usûlünün daha faydalı olduğu iddia edilemez⁸⁶. Aynı vergi usûlünün mükellefe kolaylık sağladığını kabul etmekle birlikte⁸⁷, bunun daha çok ekonominin işleyişi ile alakalı olduğu kanaatındayız. Çağımız ekonomisinin para ekonomisi halinde işlemesinden dolayı⁸⁸, nakdî vergi usûlünün daha iyi olduğu düşünülebilir. Ancak İslâm ekonomisinin bir mal

ekonomisi olduğunu unutmamak gerekir.

Modern vergide olduğu gibi, İslâm'da da vergileri devlet alır. Ancak Hz.Osman'ın vergi alınan malları, görünür ve görünmez (zâhiri ve bâtinî) diye iki kısma ayırması ve görünmez mal vergi mükelleflerinin vergilerini devlete vermeyip hak sahiplerine vermelerini istemesi ve bu uygulamanın sahabilerin bir icmaı kabul edilmesi, vergilerin yarısının devlete, yarısının da halka verilmesi gibi bir usûl ortaya çıkarmıştır. Çünkü görünür malların vergisini devletin alması asıldır. Görünür mallar, sebze, meyve, tarım ürünleri ve hayvanlar gibi gözlenip saklanması mümkün olmayan mallardır. Görünmez mallar ise altın, gümüş, para ve ticaret malları gibi, saklanması mümkün olan mallardır⁸⁹. Hz.Peygamber, Hz.Ebû Bekir ve Hz.Ömer devirlerinde bütün vergileri devlet aldığı halde, Hz.Osman'ın niçin böyle bir tatbikata gittiği hususunda bazı yorumlar yapılmıştır.

Hz.Osman zamanında İslâm ülkesi son derece genişlemiş, müslümanlar çoğalmış ve insanlar değişmişti. Bu sebeple vergilerin hükümet memurları vasıtasıyla tahsil edilmesi bazı zorluklara ve yanlış hareketlere sebebiyet vermeye başladığından, görünmez malların vergilerini verme işi, mükelleflerin emanetine bırakılmıştı⁹⁰. Hz.Osman vergi memurlarının, müslümanların gizli mallarını araştırıp yoklamalarını ve bu hususta haksız davranışta bulunmalarını iyi görmediğinden, bunu önlemek için, bu tür vergilerin verilmesini sahiplerine bırakmıştı⁹¹. Hz.Osman'ı bu çeşit bir davranışa sevkeden başka bir sebep de kendi fakir akrabalarına zekâtı ile yardım etmek isteyenlere imkân verme düşüncesi olabilir⁹².

Hemen hemen bütün hanefî kaynaklarda, bu uygulamaya sahipler tarafından herhangi bir itiraz yapılmadığından, bu usûlün icma ile sabit olduğu söylenmekte ve hatta devlet başkanının bu tür vergileri (gizli malların vergilerini) isteme hakkının bile olmadığı beyan edilmektedir⁹³.

Cassas, bu konuda şunları söyler : Görünür malların vergilerini sadece devlet alır. Mükellef bunu kendiliğinden fakire verse bile, vergi borcundan kurtulmuş olmaz. Hz.Osman hayvanlardan vergi almak için memur görevlendirdiği halde, ticaret malları için memur görevlendirmedir. Çünkü ticaret malları görünmez mallardandı. Fakat ticaret malları, bir yerden başka bir yere nakledilirken, insanlar tarafından görülebileceği için, hayvanlara benzer kabul edildi ve bu sebeple de bunların vergilerini almak üzere memurlar tayin edildi. Bu ticaret mallarının hayvanlara benzeyip görünür mal haline geldikleri için

MODERN VERGİ ANLAYIŞI VE ZEKÂT

Ömer b. Abdilaziz memurlarına, yoldan gelip geçen müslüman tüccarlardan 20 dinardan 1/5 (yarım) dinar, zimmîden 20 dinardan 1 dinar vergi almalarını söyledi. Ömer İbni'l Hattab da memurlarına müslümanlardan 1/40, zimmîlerden 2/40, müstemînlerden (yabancı tüccarlardan) 4/40 vergi almalarını yazmıştı. Tabii ki, bu vergiler, zekâttan ayrı bir vergi değildi ⁹⁴.

Serahsî de vergileri devletin alması konusunda şu ilmî açıklamaya yer verir : Vergi, imamın (İslâm Devlet başkanının) hukukî temsil (şer'î velâyet) yetkisine dayanarak, aldığı malî bir haktır. Bu sebeple üzerinde cizye (baş vergisi) olan kimse, bu borcunu kendiliğinden, savaşınlara veremeyeceği gibi, mükellef de devlet başkanının vergi alma yetkisini kaldırma gücüne sahip değildir. Serahsî, bu hususu iki yönden ele alıp açıklamaktadır :

1- Verginin sırf Allah hakkı olması dolayısıyla, onu sadece Allah'ın haklarını alma hususunda vekil tayin edebilen kimse alabilir ki o da devlet başkanıdır. Bu sebeple vergisini devlet başkanı veya onun vekilinden başkasına veren bir mükellef, vergi borcundan kurtulmuş olmaz. Buna göre biz, vergisini fakirlere dağıttığını iddia eden bir kimse, her ne kadar doğru söylese bile, ondan ikinci defa tekrar vergi alınır, diyoruz. Kendisi ile Rabbî arasında olan bir konuda fakire ödemedede bulunmakla, borçtan kurtulmuş sayılmaz. Bu görüş bazı hanefî hukukçularının da tercih ettiği bir husustur. Çünkü vergilerin harcama yerlerini seçip belirleme konusunda devlet başkanının bir tasarrufu olabilir. İşte mükellefin, herhangi bir yere kendi kendine ödeme yapmak suretiyle, başkanın düşüncesini akimete uğratmaya hakkı yoktur.

2- Vergi memuru, fakir için çalışan bir görevlidir. Hiç şüphesiz toplanan vergilerde fakirin de hakkı vardır. Fakat memur, vergiyi alma konusunda fakirin velisi durumundadır. O kadar ki, fakir bu hakkını kendiliğinden isteyemez; istese bile ödeme yapmak gerekmez. Böylece vergi borcu, çocuğa olan bir borç durumundadır ki, borçlu, bunu çocuğun velisine vereceği yerde çocuğa vermektedir.

Buna göre mükellef, kendisi ile Rabbî arasında bulunan bir konuda fakire ödeme yapmakla borçtan kurtulmuş olur. Artık vergisini ödemediği konusunda doğru söylediği belli olunca, fazla üzerine varılmaz. Çünkü fakir, hakkında bizzat teslim alabilen kimselerden biridir. Fakat onun istemesiyle ödeme gerekmez. Bu sebeple vergi memuru, fakirin kanun (şeriat) tarafından tayin edilmiş vekilidir. Vergi mükellefi, fakire istemeden ödemedede bulunduğu zaman maksat hasıl olmuş de-

mektir. Ancak çocuk böyle değildir. Çünkü o, hakkını teslim alabilecek kimselerden sayılmaz. Bu sebeple çocuğa ödeme yapan bir mükellef borçtan kurtulmuş olmaz ⁹⁵.

Vergilerin tahsilinde zamanın da önemli bir yeri vardır. Uygunluk prensibi, verginin, mükellef için en uygun zamanda ve uygun tarzda tahsilini gerektirir ⁹⁶. Bu konuda Kur'ân-ı Kerim'de, yukarıda geçtiği üzere, "Hasat günü hakkını verin" ⁹⁷, buyurulmaktadır. Bu ayette toprak ürünlerinden ne zaman vergi alınacağı hususu belirtilmektedir. Ancak bu hususta çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. İmam Şafî, bu ayete dayanarak, toprak ürünleri, vergi alınacak seviyeye gelince, vergi tahsil edilir, der. İkinci bir görüş ise, mal hasattan sonra tüketime elverişli bir hale geldiği zaman, meselâ üzüm kurutulup yenilecek duruma geldiği, maden de altın haline geldiği zaman vergi alınmasıdır ⁹⁸.

Muhammed b. Mesleme, buradaki zamandan maksat, mahsülün kaldırıldığı gündür, der. Bundan başka vergilerin, malların kullanılmaya elverişli oldukları zaman alınacağını söyleyenler de bulunmaktadır ⁹⁹. Buradan şöyle bir neticeye varabiliriz ki, toprak mahsülleri, yillanma şartı olmadan, üretilip mal haline geldiklerinde, vergiye tabi tutulurlar. Bir bölgede ekip dikme ve hasat etme zamanları yılın hep aynı mevsimlerine rastlar. Yani ürünler mevsimlere göre elde edilirler. Dolayısıyla bu ürünlerin vergileri de yine mevsimlere göre tahsil edilir. Böylece toprak mahsüllerinin vergilerinin tahsilinde güneş yılının esas olduğu anlaşılmaktadır.

Ebû Yusuf, müslüman, zimmi ve yabancı tüccarlardan alınan ticaret vergilerinin senelik olduğunu söyledikten sonra, şöyle der : Senenin muayyen bir zamanında vergi alındıktan sonra, o tarihten itibaren bir senelik süre içinde bir daha vergi alınmaz. Zira bu vergiler seneliktir ¹⁰⁰.

Peygamberimiz, çifte vergilemenin yokluğunu yani bir yılda iki defa vergi alınmayacağını ifade etmek üzere, "Vergide ikileme (katlama) yoktur" ¹⁰¹, buyurmuşlardır.

Hz.Osman, bir ramazan günü hutbeye çıkarak, "Dikkat edin, vergi ayınız gelmiş bulunmaktadır., Kimin malı ve borcu varsa, hesabını yapsın ve vergisini versin", buyurmuştur ¹⁰². Buradan altın, gümüş, para ve ticaret mallarının vergilerinin tahsili ramazan ayında yapıldığı anlaşılmaktadır. Yani bu tür vergilerin tahsili ay yılına göre yapılır. Bu durumda ay yılı, güneş yılından daha kısa olduğu için, her 33 güneş yılında 34 ay yılı vardır. Ve 33 güneş senesinde 34 ay yılı vergi vermek

MODERN VERGİ ANLAYIŞI VE ZEKÂT

gerektir. Böylece mükellef, adı geçen bu ve buna benzer mallardan 33 yılda 34 defa vergi vermiş olur ki, bunun ekonomik hayatta önemli rol oynayacağını söyleyebiliriz ¹⁰³.

NETİCE :

Biz, bu araştırmamızda zekâtı modern vergi açısından inceleme-ye ve aralarındaki benzeyen ve benzemeyen yönleri tesbit etmeye çalıştık. Elde ettiğimiz sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz :

İktisatçılar, üretim vasıtaları arasında tabiat, emek, sermaye ve müteşebbis gibi unsurların bulunduğunu kabul ederek, üretime katılan bu elemanlara kira, ücret, faiz ve kâr adı altında hisselerini paylaşturmaktadırlar. İslâm ise faizi meşru görmediğinden, böyle bir bölüştürmeyi kabul etmemiş; sermayesi ile çalışana kâr, emeği ile çalışana ücret, sabit tesislere de kira vermek suretiyle, farklı bir taksim sistemi kabul etmiştir.

Modern ekonomide dolaylı veya dolaysız olarak, üretim faaliyetine katılan faktörlerden birisi de devlettir. Devlet, toplumun maddî ve manevî her türlü huzurunu sağlamakla görevli olduğu için, üretim-den kendi payına düşen hissesini almalıdır. İşte devletin üretimden aldığı bu paya vergi adı verilir. Vergi, kamu giderlerini karşılamak üzere, devletin, tek taraflı olarak ve vergileme yetkisine dayanarak, kişilerin gelir ve mallarından aldığı ekonomik değerlerdir, şeklinde tarif edilmiştir.

Kaynaklarda Kur'ân'ın bazı ayetlerinde geçen sadaka, hak, infâk, ihsân ve iâne gibi kelimelerin zekât anlamına geldikleri ifade edilmektedir. Diğer taraftan bazı İslâm alimleri, zekâtın, İslâm devletinin vergisi demek olduğunu açıkça bildirmektedirler. Buna ilâveten zekâtın, üreme (nemâlanma) kabiliyeti olan mallardan alındığını da göz önünde tutarak, İslâm devletinin üreyen her çeşit maldan aldığı zekâtın hepsine birden, genel manada vergi diyebiliriz. Şu halde zekât, İslâm devletinin üreyen mallardan (yani üretimden) aldığı bir pay olmaktadır. Bu baakımdan vergi ile zekât birbirine benzer gibi görünmektedir.

Zekât ile vergi, üretimden alınmaları bakımından, birbirine benzeseler bile; vergi, tüketimden de alındığı için, onun "devletin üretimden aldığı pay" sıfatı bir teoriden öteye geçemez. Çünkü satış vergisi, muamele vergisi, katma değer vergisi, işletme vergisi... gibi vergiler, tüketimden alınmaktadırlar.

Vergi ile zekâtın devlet tarafından, karşılıksız olarak, cebren alınıp toplumun yararına harcanmaları, bunların benzer yönleridir. İsimleri ile bu isimlerin taşıdıkları mana; mahiyet ve düzenlenmeleri; matrah ve miktarları; sarf yerleri ve devlet ile alâkaları bakımından, zekât ile vergi birbirinden farklıdır.

Vergi yükünün toplumda adaletli bir şekilde bölünmesini sağlamak için, istifade ve iktidar teorisi adı altında iki nazariye geliştirilmiştir :

İstifade Teorisi, devletin sosyal mukaveleye dayandığı doktrininden kaynaklanır. Yani hak, vazife karşılığıdır. Devletin vazifesi, fertlerin mal ve canlarını korumak, fertlerinki de devlete vergi vermektir. Buna göre, devletin vatandaşlara götürdüğü hizmet ile, vatandaşın aldığı vergi arasında tam bir alâka mevcuttur. Devlet, ticarî bir şirket gibi çalışır. Ortaklar, şirkete yatırdıkları sermayelerine göre vergi öderler. Dayandığı temel fikir itibarıyla istifade teorisi, düz orantılı (mütenasip) vergi tarifesine götürür.

Bu teoride bazı çelişkiler göze çarpar. Meselâ ferdin ödediği vergi ile, devletin yaptığı hizmet arasında adaleti sağlamak mümkün değildir. Çünkü ferdin, devlet hizmetlerinden elde ettiği faydayı ölçmeye imkân yoktur. Vergi vermeyen fakir vatandaş, devletin savunma hizmetinden nasıl mahrum edilebilir. İslâm böyle bir devlet nazariyesini kabul etmez. Ona göre devletle vatandaş arasındaki alâka, baba ile evladı arasındaki alâka gibidir. Devlet vatandaşlara "velâyet" anlayışı içerisinde hizmet götürür.

İktidar Teorisi, organik devlet görüşünden hareket eder. Fertlerin ödedikleri vergilerle, devletin hizmetlerinden elde ettikleri fayda arasında doğrudan bir alâka mevcut değildir. Vatandaşlar, kamu harcamalarından sağlayacakları menfaata bakmadan, vergi verirler. Herkes, kendi ekonomik gücüne göre vergi öder. Böylece yüksek gelirlilerden çok, düşük gelirlilerden ise az vergi almak için, müterakkî vergi tarifesi uygulanır.

Bu teorinin, prensip olarak, genelde İslâm'ın vergi anlayışına uygun geldiğini söyleyebiliriz. Çünkü iktisadî gücü olan mükellef vergi verir; ve çok kazananın çok, az kazananın da az vergi alınır. Ancak İslâm'ın vergi anlayışında fakirden hiç vergi alınmaz. "Nisap" miktarından daha az bir mal veya paraya sahip olan, İslâm'a göre fakir sayılır. Vergi alınabilmesi için tayin edilen belli miktarlara nisap adı verilir. Vergi alınan malların nisapları Peygamberimiz tarafından

MODERN VERGİ ANLAYIŞI VE ZEKÂT

tesbit edilmiştir. 200 dirhem gümüş, 20 dinar altın, 5 deve, 30 sığır, 40 koyun, toprak ürünlerinden 5 vesk (yaklaşık 1 ton kadar), bu malların nisap miktarlarıdır. Yani 39 koyunu bulunan bir vatandaş fakir sayıldığından kendisinden vergi alınmaz. Şah Veliyyullah ed-Dehlevî, nisap miktarındaki bir malı, 3 kişilik küçük bir ailenin bir yıllık yiyeceği olarak, değerlendirmiştir.

Müterakkî gelir vergisi sisteminde hiçbir zaman gelirin tamamı vergi olarak verilmez. Halbuki İslâm'da meselâ bir tüccar, yüzde iki buçuk kazandığı zaman, bu miktarı devlete vergi olarak vereceğinden, devlet için çalışmış olur. Şu halde İslâm'da haddinden fazla; sınırsız derecede zengin olma imkânı yoktur, demektir.

Kanunen kendisine vergi borcu isabet eden kimselere vergi mükellefi denir. İslâm hukukuna göre âkil, bâliğ, hür ve nisaba malik olan her müslüman vergi mükellefi sayılır. Zengin olan çocuk ile, akıl hastalarından vergi alınıp alınmayacağı hususunda ihtilaf edilmiştir. Kanaatimize göre, vergi, malî bir vecibe olduğu için, bunların mallarından da vergi alınmalıdır.

Hangi mallardan, ne kadar ve ne zaman vergi alınacağı yani vergilerin tarh ve tahakkuku maliye bakımından büyük önem taşır. Bunlarla ilgili esaslar da yine Peygamberimiz tarafından tayin ve tesbit edilmiştir. Meselâ hadise göre, yılda bir defa vergi alınacağından, çifte vergileme sistemi yoktur. Marjinal fayda açısından, vergi yükünü katlanmadaki fedakarlıklar eşit olmadığı için, İslâm'da vasıtalı vergiler mevcut değildir. Ayrıca tüketime dayalı vergi alma prensipleri de bulunmamaktadır.

Mükelleflere kolaylık sağlamak için, vergiler aynî olarak alınır. Altından altın, tahıldan tahıl, koyundan koyun, arabadan araba, petrolden petrol olarak verilir. Ancak kıymet olarak, nakden vermek de caizdir. Nakden ödemek isteyen mükellefler, aynî malın kıymetini, rayiç piyasa fiyatına göre değerlendirip paraya çevirirler. Vergide malların ne iyileri, ne de kötöleri alınır; orta kalitedeki malları almak en uygun olanıdır.

Modern vergide olduğu gibi, İslâm'da da vergileri devlet alır. Hz.Osman zamanına kadar bu böyle devam etmiştir. Bazı sebepler yüzünden Hz.Osman, görünmez malların vergilerinin verilmesini mükelleflere bırakmıştır. Hanefiler bunu, sahabîlerin icmaı olarak değerlendirdiklerinden, bu malların vergisini, devletin istemesi yerine, mal sahipleri ona vekâleten, gereken yerlere verir, derler. Buna

mukabil zekâtın hepsini ve bütün vergileri devletin alması gerektiği görüşünü savunup tercih edenler de vardır ki biz de bu görüşü benimsiyoruz.

İslâm'da toprak ürünlerinin vergisi , Kur'ân'ın ifadesiyle "devşirildiği gün", yani kullanılabilir mal haline geldikleri zaman tahsil edilir. Bu demektir ki, mahsüllerin vergisi, mevsimlere ve dolayısıyla güneş yılına göre alınır.

Hz.Osman bir ramazan günü hutbeye çıkıp vergilerin ödeme zamanının geldiğini bildirmesiyle, toprak ürünlerinin dışındaki mallardan (altın, gümüş, para, ticaret malları... gibi) alınan vergilerin kamerî aylara göre, diğer bir deyimle, ay yılına göre tahsil edileceği anlaşılmaktadır.

Bu durumda vergiler, bir taraftan güneş , diğer taraftan ay yılına göre tahsil edilirken; ay yılı, güneş yılından daha kısa olduğu için, her 33 güneş yılında 34 ay yılı vardır.Böylece toprak ürünleri dışındaki vergi mükellefleri, 33 yılda 34 defa vergi vermiş olurlar.

DİPNOTLAR :

- 1- Bkz. Paul A. Samuelson, İktisat, çev : Demir Demirgil; İstanbul-1970 s.16
- 2- Halil Şaakir Kahyaoğlu, Umumi İktisat, İzmir-1960, s.145, 146
- 3- Akif Erginay, Vergi Hukuku, Ankara-1977, s.3
- 4- Memduh Yaşa; Ak İktisat Ansiklopedisi, İstanbul-1973, s. 213
- 5- Bkz. Ebu'l Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb el-Maverdî, el-Ahkâmü's Sultaniyye, Mısır-1966, s. 113
- 6- Şemsü'l-Eimme Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl es-Serahsî, el-Mebsût, Beyrut-1398/1978, II, 149; Alâüddin Ebû Bekr b. Mes'ûd el-Kâsânî, Bedâ'î'u's Sanâi' Fî Tertîbi's Şerâi', Beyrut-1394/1974, II, 2; Muhammed Hamidullah, İslâm Hukuku Etüdleri, çev : Kemal Kuşcu, İstanbul-1984, s. 103-104
- 7- Nûr 24/56; Mücâdele 58/13; Müzzemmil 73/20
- 8- Tevbe 9/103
- 9- Zâriyât 51/19
- 10- Tevbe 9/34'
- 11- Bakara 2/267
- 12- Bakara 2/195
- 13- Mâide 5/2
- 14- Muhammed Hamidullah, Modern İktisat ve İslâm, çev : Salih Tuğ - Yusuf Ziya Kavakçı, İstanbul-1969, s. 17
- 15- Muhammed Ebû Zehra, İslâm'da Sosyal Dayanışma, çev : E, Rûhi Fığlalı - Osman ESKİCİOĞLU, İstanbul-1969, s. 153
- 16- Abdurrahman el-Cezîrî, Kitâbü'l Fıkhü Alâ'l Mezâhibi'l Erbaa, Mısır T.Y. 2.baskı, I,

MODERN VERGİ ANLAYIŞI VE ZEKÂT

- 590; Ömer Nasuhi Bilmen, Hukuku İslâmiyye ve Istilâhâtı Fıkhiyye Kamusu, İstanbul-1969, IV, 77; Yusuf el-Kardâvî, İslâm Hukukunda Zekât, çev: İbrahim Sarmış, İstanbul-1984, I, 51; Yusuf Vehbi Yavuz, İslâmda Zekât Müessesesi, İstanbul-1972, s. 29
- 17- Bkz. Muhammed Hamid Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili, İstanbul-1935, III, 2572, VII, 5358; Ömer Nasuhi Bilmen, a.g.e. IV, 72-119; Muhammed Hamidullah, İslâm Peygamberi, çev : M. Sait Mutlu-Salîh Tuğ, İstanbul-1969, II, 215-231
- 18- Bkz. Yusuf el-Kardavî, a.g.e. II, 531
- 19- Memduh Yaşa, a.g.e. s. 832
- 20- M.A.Mannan, İslâm Ekonomisi, çev : Bahri Zengin, İstanbul-1973, s. 415
- 21- Bkz. Yusuf el-Kardavî, a.g.e. II, 505-513; Hayreddin Karaman, Zekât, İstanbul-1984, s. 222-225; M.A.Mannan, a.g.e. s. 414-415
- 22- Memduh Yaşa, a.g.e. s. 446
- 23- Yusuf el-Kardavî, a.g.e. II, 515
- 24- Mâverîdî, a.g.e., s. 55, 65, 77; Ebû Yâlá el-Ferrâ, Ahkâmü's Sûltaniyye, Mısır-1966, s. 28-30; Ahmed İbn Abdülhalim, İbn Teymiyye, el-Hisbe F'îl İslâm, Kahire-1387, s. 6-8; es-Siyâsetü's Şer'iyye, T.Y.,Y.Y. s. 10-15
- 25- Ö.N.Bilmen, a.g.e., VIII, 249
- 26- Müslim b. el-Haccâc, Sahih-u Müslim, Mısır-1374/1955, İmâre, 43, 20
- 27- Ahmed İbn Hanbel, Müsned, Beyrut-1389/1969, IV, 133
- 28- Memduh Yaşa, a.g.e., s. 418
- 29- Ebû İsa Muhammed b. İsa, et-Tirmizî, Mısır-1937, Zekât, 6
- 30- Tevbe 9/103
- 31- Tirmizî, zekât, 6
- 32- Serahsî, a.g.e., II, 149
- 33- Ö.N.Bilmen, a.g.e., IV, 76
- 34- Bürhanüddin Ali b. Ebû Bekr el-Mergînânî, el-Hidâye, Mısır-1937, I, 68; Abdullah b. Mahmûd el-Mevsilî, el-İhtiyâr Li Ta'lîl'î Muhtâr, Mısır-1951, I, 99
- 35- Bkz. Müslim, Zekât, 1-7; İbn Mâce Ebu Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, Sünen-ü İbn Mâce, Mısır-1952, Zekât, 4,6,9,12,13; Tirmizî,Zekât, 3,4,5,7
- 36- Bkz. Ahmet Debbağoğlu, İslâm İktisadına Giriş, İstanbul-1970, s.348
- 37- Memduh Yaşa, a.g.e., s. 277
- 38- Şah Veliyyullah ed-Dehlevî, Huccettüllahî'l Bâliğa, Beyrut-T.Y. II,43
- 39- Şah Veliyyullah ed-Dehlevî, a.g.e., II, 43
- 40- Memduh Yaşa, a.g.e., s. 698, 699
- 41- Mergînânî, a.g.e., I, 68
- 42- Muhammed b. Ahmed b. Muhammed Ahmed İbn Rüşd, Bidâyetü'l Müctehid ve Nihâyetü'l Müktesid, Mısır-1379/1960, I, 245
- 43- Mevsilî, a.g.e. I, 99
- 44- Bakara 2/256
- 45- Bkz. Salîh Tuğ, İslâm Vergi Hukukunun Ortaya Çıkışı, Ankara-1963, s. 84-100
- 46- Bkz. İbn Rüşd, a.g.e., I, 245
- 47- Kâsânî, a.g.e., II, 4; Mevsilî, a.g.e., I, 99

- 48- İbn Rüşd, a.g.e., I, 245
49- İbn Mâce, Talâk, 15; Ebû Dâvûd, Hudûd, 16
50- Tirmizî, Zekât, 15; Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, Kitâbü'l Emvâl, Kahire-1388/1968, s. 611, No: 1299
51- Ebû Zekerriyyâ Mehyiddîn b. Şeref en-Nevevî, el-Mec'mû T.Y.,Y.Y.,V, 329; Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn b. Ali el-Beyhakî, es-Sünenü'l Kübrâ, Haydarâbâd-1352, IV, 107; Ebû Ubeyd, a.g.e., s. 611, No: 1300
52- Ebû Ubeyd, a.g.e., s. 620, No: 1332
53- Kâsânî, a.g.e., II, 4
54- Muhammed Ebû Zehrâ, İslâm Hukuku Metodolojisi, çev : Abdülkadir Şener, Ankara-1973, s. 323
55- Memduh Yaşa, a.g.e., s. 883
56- Mergînânî, a.g.e., I, 68; Mevsilî, a.g.e., I, 99
57- Tevbe 9/34
58- En'âm 6/141
59- Bakara 2/267
60- Tevbe 9/103; Zâriyât 51/19
61- İbn Kudâme, el-Muğnî, Beyrut-1985, II, 257
62- Bkz. Memduh Yaşa, a.g.e., s. 883
63- Ebû Yusuf, Kitâbü'l Harâc, çev : Ali Özek, İstanbul-1970, s. 133,134
64- Memduh Yaşa, a.g.e., s. 875
65- Memduh Yaşa, a.g.e., s. 947
66- Memduh Yaşa, a.g.e., s. 945
67- Yusuf el-Kardâi, a.g.e., II, 531
68- Bkz. Ahmet Debbâğoğlu, a.g.e., s. 342
69- Bkz. Hazım Atıf Kuyucak, İktisat Dersleri, İstanbul-1960, s. 39
70- Memduh Yaşa, a.g.e., s. 877
71- Tevbe 9/103
72- En'âm 6/151
73- Bakara 2/267
74- Baraka 2/219
75- Â'râf 7/199
76- Yazır, a.g.e., III, 2356
77- İbn Mâce, Zekât, 16
78- Bakara 9/267
79- Yazır, a.g.e., I, 910
80- Bkz. Mevsilî, I, 103
81- İbn Mâce, Zekât, 14; Ebû Davûd, II, 105, No: 1585; Tirmizî, Zekât 19
82- Ebû Davûd, II, 105, No: 1584; Bkz. İmam Şâfiî, el-ümm. Beyrut-T.Y.,II,57
83- Bkz.Ebû Yusuf, a.g.e., s. 143; İmam Şâfiî, a.g.e., II, 10
84- Bkz.Ebû Yusuf, a.g.e., s. 142; Buhâri, Ahkâm, 24, 41, bak.Zekât, 67
85- Bkz.Ebû Ubeyd, a.g.e., s. 582-586; İbn Rüşd, a.g.e., I, 269; Yusuf el-Karadâvî, a.g.e., I, 347

MODERN VERGİ ANLAYIŞI VE ZEKÂT

- 86- Bkz.Yazır, a.g.e., I, 910-912
- 87- Bkz.Selîm A. Sıddîkî, a.g.e., s. 32
- 88- Bkz.Memduh Yaşa, a.g.e., s. 610
- 89- Bkz.Mâverdî, a.g.e., b. 113; Ferrâ, a.g.e., s. 115
- 90- Ö.N.Bilmen, a.g.e., IV, 78; Yazır, a.g.e., III, 2574
- 91- Kemâlüddîn Muhammed b. Abdîlvahid İbnü'l Hûmam, Fethu'l Kadir, Mısır-1315, I, 487; Mehmet b. Firâmurz b. Ali Molla Hüsrev, Düreru'l Hukkâm, İstanbul-1972, I, 172
- 92- Muhammed Ebû Zehrâ, İ.Sosyal Dayanışma, s. 153
- 93- Bkz.Cassâs, a.g.e., III, 155; Ö.N.Bilmen, a.g.e., IV,78
- 94- Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî el-Cassâs, Ahkâmü'l Kur'ân, Buyrut-T.Y., III, 155
- 95- Serahsî, a.g.e., II, 162
- 96- Selîm A. Sıddîkî, a.g.e., s. 31
- 97- En'âm 6/141
- 98- İmam Şâfiî, a.g.e., II, 36
- 99- Bkz. İbn Arabî Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah, Ahkâmü'l, Kur'ân, Mısır-1972, II, 762
- 100- Ebû Yusuf, a.g.e., s, 218
- 101- Ebû Ubeyd, a.g.e., s. 519 No: 981
- 102- Kâsânî, a.g.e., II, 6
- 103- Bkz. Muhammed Hamidullah, İslâma Giriş, s. 318

- مفهوم الضريبة الحديثة و الزكاة -

د. عثمان اسكيجي اوغلي

حاولت في هذه المقالة ان احلل الزكاة من زاوية الضريبة الحديثة ، وان احدد الجوانب الشبيهة والمختلفة بين الضريبة الحديثة والزكاة وعليه يمكن تلخيص بحثي كما يأتي :

الضريبة في الاقتصاد عبارة عن اسم يطلق للحصة التي تأخذها الدولة من الانتاج ، اما الزكاة فهي عبارة عن اسم يطلق للحصة التي تأخذها الدولة الاسلامية من الانتاج .

للدولة حق اخذ حصة من الانتاج لصرفها على القطاع العام ، لانها تساهم في الانتاج بطريقة مباشرة او غير مباشرة .

ورغم وجود جوانب شبه بين الضريبة والزكاة ، الا ان هناك جوانب اخرى تختلفان فيها عن بعضهما البعض . يطلق بشكل عام على جميع الضرائب التي تؤخذ من المسلمين الذين يحق لهم دفع ذلك في الاسلام . الزكاة .

هناك نظريتان إقتصاديّتان فيما يخص اخذ الضرائب من الناس وهما : نظرية الاستفادة ونظرية التمكين . تخالف نظرية الاستفادة اسس الضريبة في الاسلام بينما تناسب نظرية التمكين هذه الاسس .

ان نظام الضريبة الحديثة ، ونظام الضريبة في الاسلام يختلفان عن بعضهما البعض في الاساس رغم وجود نقاط شبه صغيرة بينهما فيما يخص من يستحق دفع الضريبة ، وكيفية حساب الضريبة ، وجمعها من الناس